

Varga Jenő: Szocialista ideál és gazdasági lehetőség.

Szocialisták abban az értelemben, hogy az emberiség nagy többségének mai nyomorult életét szemben egy keveset, vagy semmit sem dolgozó kisebbség gazdagságával és fényűző jólétével, tűrhetetlen; igazságtalanságnak érezték és hirdették, mindig voltak. Krisztus, Saint-Simon, Fourier, a nagy utópisták hosszú sora. Ámde az uralkodó osztály szóvivőinek könnyű volt bizonyítani, hogy a javak egyenletes elosztása esetén a nagy tömeg jövedelmében és megélhetési viszonyaiban semmi lényeges javulás nem állana be. A gazdag kisebbség vagyonának illetve jövedelmének egyenletes felosztása a szegények közt olyan kicsi kvótát adna, hogy nem a jólét számbavehető emelkedését, hanem csak a szegénység általánosítását idézné föl.

Valóban, ezeknek a kezdetleges szocialista utópiáknak – ha nem is voltak ilyen primitívek, mint ahogyan a kapitalista kritika őket saját érvelésének megkönnyítésére föltüntetni igyekezett – volt két nagy hibájuk. Az egyik, hogy nem mutattak ki a hön óhajtott és megjósolt szocialista társadalom jólétének gazdasági lehetőségét. A másik, hogy nem mutatták ki azokat a társadalmi erőket, amelyek a magántulajdonra alapított társadalom megdőlésére, a szocialista társadalom fölépítésére alkalmasak volnának. A marxismus azért nevezte magát »tudomány«-nak, szemben az »utópiával«, mert erre a két döntő kérdésre választ tudott adni.

Ami az, első kérdést illeti, Marx soha sem adott részletes bizonyítást arra nézve, hogy milyenek képzeli a szocialista társadalmat, sehol sem fejt ki, hogy miért volna lehetséges egy kommunista társadalomban általános jólét. Akit ilyen problémák in konkrétumok érdekelnek, azok igen érdekes számításokat találnak két modern utópista, Atlantikus és Popper-Lynkeus munkáiban. De Marx egész közgazdasági működésén végig húzódik két idevonatkozó gondolatmenet, ő elsősorban azon a kétségtelenül helyes állásponton áll, hogy egy társadalom jólétét nem a fölhalmozott vagyon nagysága, hanem a termelés eredményességének kisebb vagy nagyobb foka dönti el. A kultúra fejlődése a legszorosabb kapcsolatban áll a termelés eredményességének fo-

kozódásával, sőt részben a kettő azonos. A termelés eredményessége soha olyan gyors haladást nem mutatott, mint az utolsó évszázadban. Az új gépek, új termelő eljárások, amelyek a kapitalizmus korában szinte űzik-kergetik egymást, módot nyújtanak a mai munkásnak, hogy egy nap, alatt annyit végezzen, mint száz év előtt száz nap alatt. Nem akarunk tudományos statisztikákat föl sorakoztatni – tudományos könyvek bőven nyújtanak ilyeneket –, csak néhány példát akarunk fölhozni. Száz év előtt sarlóval, kaszával arattak, ma aratógéppel. Kézi cséphadarókkal egész télen csépeltek a termést, ma a cséplőgép két hét alatt elvégzi. Száz embernek kellett emelni keserves fáradtsággal azt a súlyt, amit ma a gőzdaru egy perc alatt kiemel a hajó mélyéből és átteszti a vasúti kocsiba. Két-három hétig kellett utazni, míg az ember addig eljutott, ahova ma a gyorsvonat 24 óra alatt elröpíti. A kéziszővőszéken ezredrészt végzett a munkás, mint ma a selfactoron. És így tovább, minden mesterségben, minden teendőágban. A termelőlehetőségek oly rohamosan, oly szédületesen növekedtek és növekednek, hogy meg van a gazdasági alapja az általános jólétnek, a szocialista kultúrideálnak.

Hová lesz az a nagy gazdagságtermelő lehetőség a inai társadalomban? Mi az oka annak, hogy a termelőképeség óriási arányú megnövekedése ellenére annyi szegénységet és nyomorúságot látunk a mai társadalomban? Marx az ő nagy művében, a »Kapital«-ban, amely a kapitalizmus gazdaságtanának analyse, voltaképp erre sem ad közvetlenül feleletet. De a felelet kiolvasható számtalan szétszórt megjegyzéséből. Ezeket egybefoglalva, azt kell mondanunk: általános jólét azért nincs, mert a termelőképeség csak potentialiter van meg, de tényleg felhasználásra nem kerül; hogy a kapitalista társadalmi rend rengeteg faux fraix-vel – fölösleges kiadással kénytelen dolgozni; végül hogy a kapitalista jövedelem-megosztás mellett igen sok ember élhet munkanélkül és fizethet embereket személyes szolgálatokért.

Hogy milyen nagy a különbség a potentialis és a valóságos termelőképeség közt, azt néhány példával akarjuk illusztrálni. Magyarországon a termés legnagyobb részét kézierővel aratják és tekintélyes részét úgy is csépelik. A parasztok tudatlansága folytán a föld harmadrésznyit termi meg, mint amennyit teremhetne. Noha a selfactor ezerszer annyit végez, mint a kézi szövőizék, még a Kárpátokban, Erdélyben most is ezerszám találjuk működésben a kézi szövőszékeket. A gyári termelés óriási fölnye ellenére még az ipari munkásság fele primitív kisipari üzemekben dolgozik. A tényleges termelés ilyenformán talán csak harmadrésze a lehetségesnek.

Vegyük ehhez a fölöslegesen elpazarolt munkát. Mindazok az emberek, akiknek feladata és munkája a magántulajdonon alapuló társadalmi rend fentartása és megvédése: a katonaság, csendőrség, rendőrség, pénzügyőrök, csöszök, éjjeli őrök;

az ügyvédek, birok, börtönőrök; az aranyásók, pénzverők és bankógyártó munkások; a fegyvereket és muníciót gyártó munkások; a börtönöket és fegyházakat építő és karbantartó munkások; az utazók, kereskedő segédek javarésze és így tovább... Ha konkrét számokat iktatunk le, arra a furcsa eredményre jutunk, hogy a dolgozó embereknek egy óriási nagyrésze teljesen fölösleges munkát végez, amire egy helyesen szervezett társadalomban semmi szükség nincsen.

Itt van továbbá az úri henyélők serege: a földbirtokos mágánások, a tétlen tőkésék és rentier-k, a telespekulánsok és háztulajdonosok egész famíliájukkal és minden családnak hatalmas férfi és nőnemű cselédségével, kocsisaival és sofförjeivel, komornáival és kutyaidomítóival; továbbá az esztelen házonkívüli fényűzés szolgálatában álló emberek tízezrei. Ha mindezt végiggondoljuk, nem lehet kétség az iránt, hogy a termelőerők mai fejlettsége a társadalom mai fejlettsége mellett igenis elégséges volna a szocialista ideál megvalósítására: mérsékelt munka mellett mindenkit egyformán részesíteni a kultúra élvezetében és mindenkinek módot nyújtani a kultúra továbbfejlesztésére.

Ehhez még hozzá kell venni azt is, hogy a mai bérmunkára berendezett társadalom technikailag sem éri el a produktivitás maximumát. Nem éri el azért, mert minden új gép, bármely új termelő eljárás csak akkor kerül alkalmazásra, ha az a tőkésék profitját szaporítja, különben nem. Amíg tehát a munkabérek alacsonyok, hiába minden új találmány, a tőkésék nem alkalmazzák. Egy szocialista társadalomban ellenben, amelyben a lakosság összessége dolgozó emberekből fog állni, már az olyan találmány is, amelynek alkalmazásánál bármily kevés munkamennyiség megtakarítás fog mutatkozni, alkalmazásba fog, kerülni, nagyobbítani fogja a társadalom produktivitasát, illetve kisebbiteni a munkaidőt és fáradságot.

Meg van tehát a gazdasági lehetősége a szocialista ideál megvalósulásának. De a szocialista ideál tovább is utópia marad, amíg föl nem tudják mutatni azokat a társadalmi erőket, amelyek a társadalom átalakítását eszközölni hivatottak és elég erősek. Erről más alkalommal írunk.

Csak egy mód van arra, hogy kiragadjuk a pártvezérek kezéből vészes hatalmukat: ha te meg én és minden becsületes ember egészen világosan átlátja azt az erkölcsi kötelezettséget, amely e szavakban: „pártszempontoktól való függetlenség” foglaltatik. Gyors és döntő cselekedetekkel kell megmutatnunk, hogy csak akkor támogatjuk pártunkat, ha nyilatkozatai helyesek és a kitűzött cél elérésére irányulnak és nemcsak arra valók, hogy a választók szemébe port hintsenek, továbbá ha az általa javasolt emberek a legjobbak, akiket csak találni lehet; de hogy az ellenpártot fogjuk támogatni abban a pillanatban, mielőtt az ő működése az ő jelöltjei jobbak, mint a mi pártunké. Ez forradalmi átalakulásra vezetne politika és társadalmi hagyományainkban és szokásainkban.